

KIRAAT VE TECVID İLİMLERİ BİBLİYOGRAFYASI

Abdurrahman ÇETİN*

Kıraat ve Tecvid ilimleri, Kur'an-ı Kerim'in okunuşuyla ilgili iki bilim dalıdır. Bunlardan Kıraat ilmi; Kur'an kelimelerinin okunuş şekil ve çeşitlerini; Tecvid ilmi ise, Kur'an harflerinin mahrec ve sıfatlarını inceler. İkisi de "Ulumu'l-Kur'an = Kur'an ilimlerindedir.

Her bilim dalında olduğu gibi, Kıraat ve Tecvid ilimlerinde de, çok eski tarihlerden itibaren çeşitli eserler yazılmıştır. Başlangıçta şifâhî olarak nakledilen bu ilimler, hicrî ikinci asırdan (m. 9. yy.) sonra tedvin edilerek, kitaplara kaydedilmiştir. Ashında bu iki bilim dalının konusunun, doğrudan doğruya Kur'an-ı Kerim olduğunu düşünürsek, Kur'an'ın indirilmeye başlaması ve hemen yazılmasıyla bu iki ilmin de ortaya çıkmış olduğunu ve böylece Kur'an ilimlerinin ilki ve en kıdemlisi olduklarını ve doğar doğmaz da yazılmaya başlandığını söyleyebiliriz.

Kıraat ve Tecvid ilimleri, konuları itibariyle birbirlerine çok yakın oldukları için, genellikle Kıraat ilmine dair eserlerde, Tecvid konularında da yer verilmiş, fakat zamanla Tecvid'e dair müstakil eserler de yazılmıştır. Biz bu çalışmamızda, bu alanda ilk defa araştırma yapacaklara bir ışık tutması ve ilgili temel eserleri tesbit etmek amacıyla, her iki ilimle ilgili eserlerin önemlilerini kronolojik sırayla kaydedeceğiz. Hemen şunu da ifade edelim ki, aşağıda isimleri görülecek kitaplar, bu ilimlere dair eserlerin tamamı olmadığı gibi, önemli eserlerin de tamamı değildir. Belirli bir hacimle sınırlı olduğumuz için, bu hacme sığdırabildiğimiz kadarına yer verilmiştir.

Bu çalışmaya, Türkiye'deki çok sayıda kütüphanenin kataloglarıyla, baştan sona taramışımız Kâtib Çelebi'nin (1067/1656) Keşfü'z-Zünûn ve Bağdatlı İsmail Paşa'nın (1339/1920) bu esere ilavesi olana İdâhu'l-Meknûn isimli eserleri ve İbnü'n-Nedîm'in (385/995) el-Fihrist'i başlıca kaynak olmuştur. Bunlardan başka Joseph Elian Sarkis'in Mu'cem'inden, Carl Brockelmann'ın GAL ve Supplementbande ve Fuat Sezgin'in GAS'ından; ayrıca yurt dışındaki (Dımaşk-Zâhiriyye, Mısır-Hidviyye, Haydarabad-Sayeedia, Riyad, Bağdat, Musul, Tebriz, Bahreyn, Bengal, Münih, Paris, Bankipore ve British Museum vb.) bazı kütüphanelerin kataloglarından

* Dr.; Uludağ Univ. İlahiyat Fak. Tefsir ve Hadis Böl. Kur'an-ı Kerim Öğretim Görevlisi.

da yararlanılmıştır. Listemizde, son yıllarda Türkiye'de yapılan ilgili araştırmaların yayınlanmış olanlarında da — tesbit edebildiğimiz kadarıyla — yer verilmiştir.

Eserlerin matbu olanları yer ve tarihleriyle, yazma olanları da kütüphaneleri ve numaralarıyla kaydedilmiş, bazı eserler üzerinde de ayrıca açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir.

Uzun yıllar ağızdan ağıza, hocadan talebeye şifâhî olarak nakledilen Kıraat ilmi hakkında ilk defa söz edenin Hârûn b. Mûsâ (170/786) olduğu bildirilmektedir¹. Bu ilme dair ilk eser yazan da Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm (224/828) dir². Tecvid ilminde ilk müstakil eser yazan ise Mûsâ b. Ubeydullah Hâkânî (325/937) dir³.

Kıraat ve Tecvid ilimleriyle ilgili başlıca eserler — kronolojik sırayla — şunlardır:

— Ebu Ubeyd Kâsım b. Sellâm (224/828): Kitâbu'l-Kirâât. Bu eserde, meşhur Kıraat-ı Seb'a = Yedi Kıraat ile birlikte yirmibeş kıraattan bahsedilmiştir⁴.

— Ebu Hâtim Muhammed b. Osman es-Sicistânî (248/862): Kitâbü'l-Mesâhif. Neşreden: Arthur Jeffery, Mısır-1936.

— Ahmed b. Cübeyr el-Kûfî (258/872): Kitâbu'l-Hamse. Bu eser beş imamın kıraatını ihtiva etmektedir⁵.

— İsmâil b. İshâk el-Mâlikî (282/895): Kitâbü'l-Kirâât. Kitabta yirmi imamın kıraatı toplanmıştır⁶.

— Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî (310/922): el-Câmlu fi'l-Kirâât. Yirmiden fazla kıraatı ihtiva eder⁷.

— Ebu Bekr b. Mücâhid (324/935): Kitâbü's-Seb'a. Dr. Şevkî Dayf tarafından neşredilmiştir. (Mısır-1972). Eserin yazma bir nüshası da Süleymaniye ktp. İbrahim Ef. Kitaphı, no: 69'da bulunmaktadır. Müellif bu eserinde, Kıraat-ı Seb'a'yı toplamış ve daha sonraları bu tasnif halkın kabulünü kazanarak meşhur olmuştur.

— Mûsâ b. Ubeydullah el-Hâkânî (325/937): Kasîdetu'r-Râlyye. Tecvid ilmine dair yazılmış ilk eser olarak bilinir⁸. Bu eseri, büyük Kıraat âlimi Ebû Amr ed-Dânî (444/1053), "Şerhu'l-Kasîdeti'l-Hâkâniyye fi't-Tecvid" adıyla şerhetmiştir. Eserin Haydarabad⁹ ve Meşhed¹⁰ de birer nüshası bulunmaktadır.

1 Râfiî, Mustafa Sâdık, İ'câzu'l-Kur'ân, Beyrut, 1973, s. 53.

2 İbnü'n-Nedîm, el-Fihrist, Leipzig-1871, s. 35; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, C. I, Mısır-ts, s. 34. Ancak, ondan daha önce bazı kıraat imamlarının, meselâ Ebû Amr (154/774) in: Kitâbü'l-İdgâmi'l-Kebîr; Hamze (156/772) nin: Kitâbü'l-Kıraat; el-Kisâî (189/805) nin: Kirââtü'l-Kur'ân isimli eserler yazdıkları bildirilmektedir. Bkz: Kâtib Çelebi, Keşf., II, 321; Brockelmann, GAL, I, 99 ve 117.

3 İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, C. II, Mısır-1932, s. 321; Kâtib Çelebi, Keşfü'z-Zünûn, C. II, İstanbul-1971, s. 1337.

4 İbnü'n-Nedîm, a.g.e., s. 35; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I, 34.

5 İbnü'l-Cezerî, a.g.e., I, 34; Celâluddîn Süyûtî, el-İtkân, C. I, Beyrut-1973, s. 73.

6 İbnü'l-Cezerî, a.g.e., I, 34.

7 İbnü'l-Cezerî, a.g.e., I, 34.

8 İbnü'l-Cezerî, Gâye, II, 321; Kâtib Çelebi, Keşf. II, 1337.

9 Ghouse, Dr. Muhammed, The Sayeedia Library-Hyderabad India A Catalogue of Arabic Manuscripts, India-1968, I, 34.

10 Brockelmann, Carl; Supplementbande, C. I, Leiden-1942, s. 720.

— İbnü'l-Enbârî, Muhammed b. Kâsım (328/939): İdâhu'l-Vakfi ve'l-İbtidâ. Süleymaniye, Reisü'l-Küttâb, 7.

— Ahmed b. Muhammed en-Nehhâs (338/949): Kitâbu'l-Vakfi ve'l-İbtidâ, Süleymaniye, Şehid Ali Paşa, 31.

— Ebû Bekr Muhammed b. Hasen en-Nakkâş (351/962): el-Mu'cemü'l-Kebîr.

— Aynı müellif: Kitâbü's-Seb'ati'l-Kebîr.

— Kâsım b. Yûsuf el-Hüzelî (364/974): el-Kâmil fi'l-Aşr.

— Huseyn b. Osmân ed-Darîr (378/988): Doğuştan âmâ olduğu bildirilen bu zâtın, Kıraat-ı Seb'a'yı ilk defa manzum olarak bir kitapta topladığı bildirilmektedir¹¹.

— Ebu Bekr Ahmed b. Huseyn el-İsbehânî (381/981): eş-Şâmil fi'l-Kırâât.

— Ali b. Ömer ed-Dârekutnî (385/995): Kitâbü'l-Kırâât.

— Muhammed b. Ca'fer el-Huzâî (408/1017): el-Müntehâ. Müellif, kendisinden önce toplanmamış rivâyetleri de eserine almıştır¹².

— Fâris b. Ahmed (410/1010): Kitâbu's-Semân fi'l-Kırââti's-Sümân.

— İsmâil b. İbrahim es-Serahsî (414/1023): el-Kâfî fi'l-Kırââti's-Seb'.

— Ahmed b. Muhammed et-Talemenkî (429/1037): er-Ravda. Bu bilginin, Kıraat ilmini Endülü's'e (İspanya) ilk götüren kimse olduğu kaydedilmektedir¹³.

— Mekki b. Ebî Tâlib el-Kaysî (437/1045): Bu ilmin önemli bilginlerinden birisidir. Onun et-Tabsira fi'l-Kırââti's-Seb' isimli eseri Yedi Kıraata dair mühin bir eserdir. Nuruosmâniye ktp. no: 55.

— Aynı müellif: er-Riâye li Tecvidi'l-Kirâe. Süleymaniye, İbrahim Efendi, no: 29/3 ve Âtîf Efendi kütüphanesi, no: 23.

— Aynı müellif: el-İbâne an Meâni'l-Kırâât. Nşr. Dr. Abdülfettah İsmail Çelebi, Mısır-1960.

— Ebû Amr Osmân b. Saîd ed-Dânî (444/1053): Kıraat alanında kendinden öncekilerin ilmini eserlerinde toplamış ve kendisinden sonraki âlimlere kaynaklık etmiş, 120 kadar eser yazmış, çok yönlü ve değerli bir bilginidir. Onun en büyük eseri "Câmiu'l-Beyân fi'l-Kırââti's-Seb' " isimli kitabıdır. Türkiye'de bir tek yazması vardır: Nûruosmaniye ktp. no: 62/1. Ayrıca Mısır-Hidîviyye¹⁴ ve Hindistan Patna Bankipore¹⁵ kütüphanelerinde de birer nüshası bulunmaktadır.

— Aynı müellif: el-Beyân fî Addi Âyi'l-Kur'ân: Süleymaniye, Hamidiye, 18/3, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, no: 2085.

— Aynı müellif: el-Mûdih fi'l-Fethi ve'l-İmâle: Köprülü ktp., Köprülü kit. 32. Bu eserin Kahire'de de bir nüshası mevcuttur¹⁶.

— Aynı müellif: el-Mütefâ fi'l-Vakfi ve'l-İbtidâ: Atîf Efendi, 44. Bayezit, 162. Süleymaniye, Lâleli, 63 ve Karaçelebizâde Hüsameddin, 35. Eserin Mısır, Şam ve

11 İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, I, 243.

12 İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I, 34.

13 İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I, 34 ve Gâyetü'n-Nihâye, I, 20.

14 Brockelmann, GAL, I, 517.

15 Muinüddin Nedvi, Catalogue of the Arabic and Persian Manuscripts in the Oriental Public Library at Bankipore, C. XVIII, Patna-1930, s. 60.

16 Brockelmann, Supplementbande, I, 720.

Berlinde de nüshaları bulunmaktadır¹⁷.

— Aynı müellif: et-Tahtîd fi'l-İtkânı ve't-Tecvîd: Süleymanîye Bağdatlı Vehbî, 40/1 ve Cârullah Efendi, 23/5. İstanbul Univ. Ktp. 2650/1.

— Aynı müellif: Tabakâtu'l-Kurrâ. Kendisinden sonraki türlerine büyük ölçüde kaynak olmuş dört cildlik bir eserdir¹⁸.

— Aynı müellif: el-Muhkem fî Nakti'l-Mesâhif: Nşr: Dr. İzzet Hasen, Dımaşk-1960.

— Aynı müellif: el-Mukhi' fî Resmî'l-Mushaf: Eserin iki çeşit baskısı yapılmıştır. İki, Otto Pretzl tarafından, "Kitâbü'l-Mukni' fî Ma'rifeti Resmî Mesâhifi'l-Emsâr ma'a Kitâbi'n-Nakt" adıyla (İstanbul-1932); diğeri de Mahammed Ahmed Dehmân tarafından, "el-Mukni' fî Ma'rifeti Mersûmî Mesâhifi Ehli'l-Emsâr ma'a Kitâbi'n-Nakt" adıyla (Dımaşk-1940) yapılan neşirdir. Dâni'nin bu eseri, Şâtıbî (590/1193) tarafından "Akiletü Etrâbi'l-Kasâid fî Esnâ'l-Makâsîd" ismiyle nazmedilmiştir¹⁹.

— Aynı müellif: et-Teysîr fi'l-Kırââtî's-Seb': Dâni'nin en meşhur eseridir. Otto Pretzl tarafından neşredilmiştir (İstanbul-1930). Ayrıca bu eserin bir de Hindistan baskısı olduğu bildirilmektedir²⁰. Bu eserin birçok şerhleri de yapılmıştır. Meselâ el-Enbârî (750/1349) nin el-Bedru'l-Münîr isimli kitabıyla²¹, İbnü'l-Cezerî (833/1429) nin Tahbîru't-Teysîr'i bunlar arasındadır. et-Teysîr'i, eş-Şatıbî, Hirzû'l-Emânî ve Vechu't-Tehânî' ismiyle manzum hale getirmiştir.

— Hasen b. Ali el-Ehvâzî (İbnü'l-Yezdâd) (446/1054): Câmiu'l-Meşhur ve's-Şâz.

— Ali b. Muhammed el-Hayyât (450/1072): el-Câmi fi'l-Kırââtî'l-Aşr.

— Ebû Zer'a Abdurrahman b. Muhammed b. Zencele (Hicri V. asır): Hucce-tü'l-Kirâât Nşr: Saîd Efgânî, Beyrut-1974, 2. baskı.

— Yûsuf b. Ali el-Hüzelî (465/1072): el-Kâmil. Kıraat ilmine dair geniş muhtevalı eserlerden birisidir. Müellif bu kitabında 1459 rivayet ve tarîk ile 50 imamın kıraatını toplamıştır²².

— Ebû Ma'ser Abdülkerîm b. Abdissamed (478/1085): et-Telhîs fi'l-Kırââtî's-Sümân. Bu eserde de 1550 rivâyet ve tarîk toplanmıştır. İbnü'l-Cezerî'nin ifadesine göre bu iki müellif, en çok kıraat toplayan üç kişiden ikisidir²³. Bunlardan üçüncüsü ise, sırasında kaydedeceğimiz el-İskenderî (629/1231) dir.

— Ebû Dâvud Süleymân b. Necâh (496/1103): Büyük kıraat bilgîlerinden birisidir. Dâni'nin en büyük öğrencisi olan bu zât, oldukça hacimli eserler yazmıştır.

17 Brockelmann, a.g.e., I, 720; Dr. İzzet Hasen, Fihri'sü'z-Zâhiriyye, C. I, Dımaşk-1962, s. 64-65; Georges Vajda, Index General des Manuscrits Arabes Musulmans de la Bibliotheque Nationale de Paris, Paris-1953, s. 504. Bu eser de neşredilmiştir. Beyrut-1984.

18 Zehebi, Ma'rifetü'l-Kurrâ, C. I, Mısır-1967, s. 327.

19 Kâtib Çelebi, a.g.e., II, 1339. el-Mukni, Muhammed es-Sâdik Kamhâvî tarafından da neşredilmiştir. Kahire-1978.

20 Yusuf Elyan Sarkis, Mu'cemü'l-Matbuât, Mısır, 1928-1930, s. 861.

21 Kâtib Çelebi, a.g.e., I, 520. Teysîr'in şerhleri için bkz. aynı yer.

22 İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I, 35; Kâtib Çelebi, Keşf. II, 1381.

23 İbnü'l-Cezerî, aynı yer.

Onun: el-Beyânü'l-Câmiu li Ulûmi'l-Kur'an isimli eserinin 300 cüz olduğu bildirilmektedir²⁴.

— Aynı müellif: et-Tebyîn li Hecâl't-Tenzîl: Altı cildlik bir eserdir²⁵.

— Aynı müellif: el-İ'timâd fî Usûli'l-Kirâe. 18440 beytlik manzum bir eser olup, hocası ed-Dânî'ye arzetmiştir²⁶.

— Ahmed b. Ali el-Bağdâdî (499/1105): el-Müstenîr fî'l-Kirââti'l-Aşri'l-Bevâhir.

— Muhammed b. Yahyâ et-Tuleytulî (502/1108): en-Nâhic li'l-Kirâât.

— Muhammed b. Muhammed Gazzâlî (505/1111): Kitâb fî Fadîleti'l-Kur'ân. Süleymaniye ktp. Es'ad Efendi kit. 3730.

— Muhammed b. Huseyn el-Kalânîsî (521/1127): Kifâyetü'l-Kübrâ. Topkapı Sarayı, III. Ahmed kit. 1639.

— Ebû Mansûr Muhammed b. Abdîlmelik (529/1135): el-Mûdih fî Vücûhi'l-Kirâât. Kıraat-ı Seb'a'ya, Ya'kûb kıraatının da ilavesiyle sekiz kıraattan bahseden bir eserdir. Süleymaniye, Fatih, 63.

— Abdullah b. Ali el-Bağdâdî (541/1146): el-Mebhecu fî'l-Kirââti's-Sümân.

— Ahmed b. Ali el-Ensârî (541/1146): el-İknâ' fî'l-Kirââti's-Seb'. Topkapı Sarayı, III. Ahmed kit. 1140.

— Muhammed b. Tayfûr es-Secâvendî (560/1165): Kitâbu'l-Vakfi ve'l-İbtidâ. Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 240 ve Fatih, 64, 65, 66. Bu zât, Kur'an'daki vakf yerlerini bazı harflerle ilk defa işaretleyen kimse olarak bilinir²⁷.

— İbn Haşşâb, Muhammed b. Ahmed (567/1171): ed-Dürri'n-Nazîm fî Fedâli'l-Kur'âni'l-Azîm. Çok sayıda yazma nüshası vardır. Süleymaniye, Ayasofya, 382, 384, 1870, Fâtih, 613, 614, 615, Lâleli, 1586. Bu eser Yâfiî (768/1366) tarafından "ed-Dürri'n-Nazîm fî Havâssi'l-Kur'âni'l-Azîm" adıyla kısaltılmış ve meşhur olmuştur. Bu eserin birkaç baskısı da yapılmış, ayrıca Türkçeye de terceme edilmiştir. Mısır-1865, İstanbul-1905.

— Ebu'l-Alâ Hasen b. Ahmed Hemedânî (569/1173): Gâyetü'l-İhtisâr fî'l-Kirââti'l-Aşr.

— Aynı müellif: Ma'rifetü'l-Kirâe.

— Ebu'l-Hasen Ali b. Asâkir (572/1176): el-Hılâfiyyât fî İlmi'l-Kıraat. Güzel bir eserdir. Bursa Eski Eserler ktp. Haraççıoğlu, 726.

— eş-Şâtîbî, Ebû Muhammed Kâsım b. Fîruh (590/1194): Hırzû'l-Emânî ve Vechü't-Tehânî. Şâtîbiyye olarak bilinen "L" kâfiyeli 1173 beyitlik bu eser, Dâni'nin et-Teyisîr'i esas alınarak nazmedilmiş ve meşhur olmuştur. Birkaç defa basılan bu eserin²⁸ üzerinde şerhler de yapılmıştır²⁹.

— Aynı müellif: Akîletü Etrâbi'l-Kasâid fî Esna'l-Makâsid: "R" kâfiyeli, takriben 300 beyitlik bir manzume olup, Dâni'nin Resmü'l-Musnaf'a dair "el-Mukni" isimli kitabı esas alınarak nazmedilmiştir.

24 Yâkut, Mu'cemü'l-Udebâ, C. IV, Mısır-1928, s. 278; Muhammed b. Ali ed-Dâvûdî, Tabakâtü'l-Müfessirîn, C. I, Kahire-1972, s. 209.

25 Yâkut, aynı yer; İbnü'l-Cezerî, Gâye, I, 317; Dâvûdî, aynı yer.

26 Aynı yerler.

27 R. Paret, Secâvendî, I A, X, 301-302.

28 Bedrüddîn ez-Zerkeşî, el-Burhân, C. I, Mısır-1957, s. 323, dipnot: 1.

29 Bkz.: Kâtib Çelebi, Keşfu'z-Zünûn, I, 646-649.

- Muhammed b. Ömer er-Râzî (606/1209): el-Bürnân fi'l-Kirâati'l-Kur'ân.
- İsmâ b. Abdilazîz el-İskenderî (629/1231): el-Câmiu'l-Ekber ve'l-Bahru'l-Ezhar. Bu kitap, en çok kıraatı toplayan eser olarak bilinmektedir. Müellif bu kitabında yedibin'in üzerinde rivâyet ve tarîkı toplamıştır³⁰.
- Abdurrahman b. Abdilmecîd es-Şafravî (636/1238): el-İ'lân fi'l-Kirâât.
- Ali b. Muhammed es-Sehâvî (653/1245): Cemâlü'l-Kurrâ ve Kemâlü'l-Ekurrâ'. Süleymaniye, Kasıdecizâde, 2. Es'ad Efendi, 15.
- Ebû Şâme Abdurrahman b. İsmâil el-Makdisî (665/1267): el-Mürşidü'l-Vecîz ilâ Ulûmin Teteallaku bi'l-Kitâbi'l-Azîz. "Yedi Harf"e dair kıymetli bir kitap. Nşr: Dr. Tayyar Altıkulaç, Beyrut-1975.
- Aynı müellif: İbrâzu'l-Meânî min Hirzi'l-Emânî. Şâtıbî'nin yukarda sözünü ettiğimiz lâmi kasidesi üzerine yazılmış bir şerhtir. Nşr: İbrahim Utve, Kahire-1982.
- Yahyâ b. Şeref en-Nevevî (676/1277): et-Tibyân fî Adâbi Hameletil-Kur'an. Tarihsiz bir baskısı da vardır.
- İsmâil b. Ali el-Vâsitî (690/1291): Dâru'l-Efkâr fî Kirâeti'l-Aşerati li Eimmeti'l-Emsâr³¹.
- Ahmed b. Muhammed el-Merâkeşî (721/1321): Unvânu'd-Delîl fî Mersûmi't-Tenzîl.
- İbrahim b. Ömer el-Ca'berî (732/1331): Kenzü'l-Meânî, Şâtıbiyye şerhlerinin güzel ve faydalı olanlarından birisi olarak bilinir³².
- Aynı müellif: Ukûdü'l-Cümân fî Tecvîdi'l-Kur'ân. Süleymaniye ktp., Kılıç Ali Paşa kit. no: 1029/7.
- Muhammed b. Yûsuf el-Endelüsî (745/1344): el-Lâmiyye fi'l-Kirâât.
- ez-Zehabî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn (748/1347): Ma'rifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr. Neşr: Muhammed Seyyid Câdulhakk, Mısır-1967. İki cildlik güzel bir eserdir.
- Aynı müellif: Tabakâtu'l-Huffâz. Üç cildlik bir eserdir. Ys.-1834.
- Aynı müellif: Tezkiratu'l-Huffâz: İki cildlik bir eser olup, Beyrut-1957'de neşredilmiştir.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmâil (774/1373): Fedâilü'l-Kur'ân (Zeylî Tefsîr-i İbn-i Kesîr), Mısır-ts. Müellifin dört cildlik Tefsirinin sonunda bulunan bu eseri merhûm hocamız Mehmed Sofuoğlu, Kur'an'ın Faziletleri adıyla terceme etmiştir. İstanbul-1978.
- Bedruddîn Muhammed b. Abdillâh ez-Zerkeşî (794/1391): el-Bürhân fî Ulûmi'l-Kur'ân. Nşr: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Mısır-1957. Dört cildlik bu kıymetli eser, kendisinden sonra yazılan birçok esere de kaynak olmuştur.
- Ali b. Osmân el-Bağdâdî (801/1398): Sirâcü'l-Kâri'. Şâtıbiyye şerhidir³³.
- İsmâil b. İshâk el-Ezdî (820/1417): Müsnedü'l-Kirâât.
- İbnü'l-Cezerî, Muhammed b. Muhammed (833/1429): Kıraat ilminin en büyük âlimlerinden birisidir. en-Neşr fi'l-Kirâati'l-Aşr isimli eseri, onun en kıymetli kitabıdır. Bu eseri iki cild halinde, Ali Muhammed ed-Dabbâ' (Mısır-ts) neşretmiştir.

30 İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I, 35.

31 Bağdath İsmail Paşa, İdâhu'l-Meknûn fi'z-Zeyli alâ Keşfi'z-Zünûn, C. I, İstanbul-1951, s. 443.

32 Kâtib Çelebi, Keşf., I, 647.

33 Kâtib Çelebi, a.g.e., II, 983.

Bu eserin, yine müellifi tarafından yazılmış özet manzum şekli olan "Tayyibetü'n-Neşr" çok yaygındır. Bunu da ed-Dabbâ' Mısır-1950'de yayınlamıştır. en-Neşr'in "Takrîbü'n-Neşr" adıyla, müellifi tarafından yapılmış bir de muhtasarı vardır. İbrahim Utve tarafından neşredilmiştir. Mısır-1961.

— Aynı müellif: Gâyetü'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ. Nşr: G. Bergstraesser, Mısır-1932. İki cildlik bu eser de, sahasının kıymetli kaynaklarından birisidir.

— Aynı müellif: Tahbîru't-Teysîr: Dâni'nin, Yedi Kıraattan bahseden et-Teysîr'ine, üç meşhur kıraatın daha ilâvesiyle meydana getirilmiş bir eserdir. Nşr: Abdülfettâh Kâdi ve Muhammed Sâdik Kamhâvi, Kahire-1972.³⁴

— en-Nüveyrî, Muhammed b. Muhammed (857/1453): Şerhu't-Tayyibe. Süleymaniye ktp. İbrahim Efendi kit. no: 25 ve Fatih kit no: 53.

— Ahmed b. İsmâil (893/1488): Keşfü'l-Esrâr an Kıraati'l-Eimmeti'l-Ahyâr.

— Uşmûnî, Ahmed b. Abdilkerim (900/1494): Menâru'l-Hüdâ fı Beyâni'l-Vakfi ve'l-İbtidâ, Kahire-1869.

— Şeyh Abdurrahmân Karabâşi (vf: 1498?), Karabaş Tecvidi. Hacmi küçük fakat gayet veciz Türkçe bir eser olan bu kitap, Türkiye'de çok tutulmuş ve defalarca basılmıştır. İstanbul-1905.

— Celâlüddin Abdurrahman es-Süyûtî (911/1517): Pek çok alanda eser yazan bu müellifin, el-İtkân fî Ulumi'l-Kur'an isimli eseri çok meşhurdur. Eserin Beyrut-1973 tarihli basımı iki cild bir arada gerçekleştirilmiştir. Fakat bundan daha değerli olan baskısı, Ebu'l-Fadl İbrahim tarafından tahkik edilerek dört cild halinde neşredilenidir. Kahire-1967.

— Ahmed b. Muhammed el-Kastallâni (923/1517): Letâifu'l-İşârât fî Fünûni'l-Kirâât. Süleymaniye ktp., Fatih kit., no: 32.

— Zekeriyâ Ensârî (926/1250): el-Muksid fi'l-Vakfi ve'l-İbtidâ. Mısır-1864.

— Muhammed b. Ahmed Mekkî (930/1523): el-İhsân fi Ulûmi'l-Kur'an.

— Birgivi, Muhammed b. Pîr Ali (981/1573): ed-Dürri'l-Yetim, İzmir-1883.

— Sâlih b. Abdillâh el-Ezherî (991/1583): el-Büstân.

— Muhammed Avfî b. Ahmed el-Müseyrî (1006/1597): el-Cevâhir.

— Aliyyü'l-Kârî (1014/1605): el-Minehü'l-Fikriyye alâ Metâli'l-Cezeriyye, Mısır-1890.

— Ahmed b. Şuayb (1015/1606): İtkânü's-San'ati fi'l-Kirâati's-Seb'a.

— Huseyn b. İskenderî (1084/1673): Lübâbu't-Tecvid. Süleymaniye ktp., Kasf-decizâde kit., 684/4.

— Ahmed b. Muhammed ed-Dimyâtî (1117/1705): İthâfû Fudalâi'l-Beşer fi'l-Kirâati'l-Erbaati'l-Aşer, İstanbul-1868 ve Mısır-1940 (Ali b. Muhammed ed-Dabbâ neşri).

— Ali b. Seyyid Süleymân (1134/1721): Tahrîru't-Turuki ve'r-Rivâyât.³⁵

— Aynı müellif: Hallü'l-Mücmelâti't-Tayyibe.

— Muhammed b. Ebî Bekr Mer'aşî (1145/1732): Cuhdi'l-Mukill; Beyânü Cuhdi'l-Mukill, Konya-1871.

— Aynı müellif: Tehzîbü'l-Kirââ. Süleymaniye, Harput, no: 271.

34 İbnü'l-Cezerî'nin et-Temhid fı İlmî't-Tecvid isimli eseri, Gânim Kaddurî tarafından neşredilmiştir. Beyrut-1986.

35 Bkz: Bağdatlı, a.g.e., I, 232.

- Hâmid b. Abdilfettâh el-Pâluvî (1252/1836): Zübdetü'l-İrfân fî Vücûhi'l-Kur'ân. İstanbul-ts.
- Muhammed Es'ad b. Ahmed (1264/1848): el-Virdü'l-Müfîd fî Şerh't-Tecvîd, İstanbul-ts.
- Muhammed Emin b. Abdillâh er-Rûmî (1275/1859): Umdetü'l-Hallân fî İdâhi Zubdeti'l-İrfân. İstanbul-1870. Pâluvî'nin eserinin şerhidir. Bu iki eserden Türkiye'de oldukça istifade edilmektedir.
- Mağnîsî, Ahmed b. Muhammed: Terceme-i Cezerî. İstanbul-1863, İzmir-1883.
- Eskicizâde Seyyid Ali b. Huseyn: Terceme-i Dürr-i Yetîm, İzmir-1883.
- Hamza Hüdâyî (Hamza-i Miskîn): Tecvîd-i Edâiyye, İzmir-1883.
- Debrelî Hoca Abdülkerîm: Mîzânü'l-Hurûf ve Şifâu'l-Ebdân, İst.-1887.
- Muhammed Mekki: Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfîd, Kahire-1890.
- Muhammed Mekki b. Mustafâ et-Tûnisî (Doğ: 1270/1853): İrşâdü'l-Hayrân.
- Muhammed Es'ad el-Huseynî: el-Virdü'l-Müfîd, İstanbul-1895.
- Mustafâ Sâdik'er-Râfiî (1316/1898): l'câzü'l-Kur'ân ve'l-Belâğati'n-Nebeviyye, Beyrut-1973, 9. baskı.
- İbrahim b. Ahmed et-Tûnisî: Delîlu'l-Hayrân (Telif: 1907), Nşr: Muhammed Sâdik Kamhâvî, Kahire-ts.
- Mehmed Zinnî (vf: 1911): el-Kavlü's-Sedîd fî İlmî't-Tecvîd, İstanbul-1910.
- Muhammed Abdülazîm ez-Zerkânî; Menâhîlü'l-İrfân fî Ulûmî'l-Kur'ân, Mısır-1943, 2 cild.
- Ali Rıza Sağman: Sağman Tecvidi, İstanbul-1955. Aynı müellifin, ilkinden biraz daha farklı "İlâveli Yeni Sağman Tecvidi" isimli bir kitabı daha vardır. İstanbul-ts. 6. baskı.
- Abdülfettâh el-Kâdî: el-Büdûru'z-Zâhira fi'l-Kırââti'l-Aşerati'l-Mütevâtira. Kahire-1955.
- Aynı müellif: el-Kırââtü's-Şâzze. Mısır-ts.
- Osman Keskiöğlü: Kur'an Tarihi, İstanbul-1953.
- Prof. M. Tayyib Okıç: Kur'an-ı Kerim'in Uslub ve Kırââti, Ankara-1963.
- Celâleddin Karakılıç: Tecvid İlmî. Ankara-1977, 3. baskı (İlk baskı: 1963).
- Dr. Subhî es-Sâlih: Mebâhis fî Ulûmî'l-Kur'ân, Beyrut-1979, 11. baskı. Türkçeye çev.: M. Said Şimşek, Kur'an İlimleri, Konya-ts.
- Abdüssabûr Şâhin: Târîhu'l-Kur'ân, Kahire-1966.
- Mennâu'l-Kattân: Mebâhis fî Ulûmî'l-Kur'ân, ys.-1973.
- Dr. Muhammed Sâlim Muhaysin: el-İrşâdâtü'l-Celiyye fi'l-Kırââti's-Seb'. Kahire-1974.
- Aynı müellif: el-Mühezzeb fi'l-Kırââti'l-Aşr. Kahire-1978, 2. baskı.
- Abdülaziz b. Abdülfettâh: Kavâidü't-Tecvîd, Medine-1976, 3. baskı.
- Demirhan Ünlü: Kur'ân-ı Kerim'in Tecvidi, Ankara-1978, 3. baskı (İlk baskı: 1971).
- Dr. İsmail Karaçam: Kur'ân-ı Kerim'in Nüzulü ve Kırâati, İstanbul-1974.
- Aynı müellif: Kur'ân-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaaideleri, İstanbul-1980, 2. baskı.

- Muhammed Sâdık Kamhâvî: Talâiu'l-Beşer fî Tevcîhi'l-Kurâati'l-Aşer, Kahire-1977.
- Dr. Abdullah Aydemir: Hz. Peygamber ve Sahabenin Dilinden Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri, İzmir-1981.
- Dr. Abdurrahman Çetin: Kur'an İlimleri ve Kur'an-ı Kerim Tarihi, İstanbul-1982.
- Doç. Dr. Suat Yıldırım: Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş, İstanbul-1983.
- Dr. Ahmet Madazlı; Tecvid İlmi ve Kur'an Kıraati İle İlgili Meseleler, Ankara-1985.
- Dr. Abdurrahman Çetin: Kur'an Okuma Esasları-Tecvid, İstanbul, Aralık-1987.
- Bu eserlerden başka, bilhassa ilâhiyat fakültelerinde, bu alanda yapılmış fakat neşredilememiş ve yapılmakta olan çalışmalar da bulunmaktadır.